

Coureurs en juryleden op de Utrechtse wielersbaan.

□ FOTO, UIT HOGENKAMP, EEN HALVE EEUW WIELERSPORT | HET
UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Jaap Eden op de Oudwijker Eng

Op 23 mei 1895 staat de grootste Nederlandse sportman van de 19e eeuw, Jaap Eden, in Utrecht aan de start van de openingswedstrijd van de wielersbaan op het Sportterrein in Oost bij de Ridderschapsvaart. De Nederlandse wielertop is aanwezig, maar er staat zoals zo vaak geen maat op Jaap. Hij wint de race over 1 mijl en is de eerste winnaar op de nieuwe baan. Hoe Utrecht aan zijn wielersbaan kwam en waarom die al na een paar jaar weer verdween.

Als op 1 juli 1883 in het etablissement Buitenlust aan de Maliebaan de Nederlandsche Vélocipède Bond wordt opgericht, die een jaar later zijn naam wijzigt in Algemene Nederlandsche Wielrijders Bond, met zijn eigen bondsblad *De Kampioen*, bestaat er nog niet zoiets als wielersport, maar het valt uitdrukkelijk binnen de doelstellingen van de nieuwe bond om die te propageren. De matige staat van de Nederlandse wegen doet de wens ontstaan van een eigen bonds-wedstrijd baan. Het aanpassen van de paardenbaan op de Bussumse hei voor wielervedstrijden blijkt te kostbaar, hetzelfde geldt voor het plan om in 1884 wedstrijden te houden op het Vreeburg. Toch komt van uitstel geen afstel, een jaar later is het Vreeburg wel degelijk het toneel van zo'n evenement.

'Malle toneeltjes' op het Vreeburg

De ANWB heeft vanaf april 1885 al wielervedstrijden georganiseerd op de Wassenaarschweg in Den Haag en op het Vrijthof in Maastricht en op de speciaal aangelegde bondswielerbaan in Nijmegen, als Utrecht in het najaar alsnog meedoet. De vijfde verjaardag van prinses Wilhelmina op 31 augustus is een 'volksfeestdag' van de Vereeniging tot Veredeling van Volksvermaken, met als onderdeel wielervedstrijden op het Vreeburg, georganiseerd door de Utrechtsche Vélocipède club, de eerste Utrechtse wielervereniging. De hele stad is versierd, de toeschouwers staan samengedron-

gen op het plein, en met de wielersbaan is het passen en meten: 'Het is onmogelijk gebleken de baan, die, door verbrijzeling van het kiezelzand gemakkelijk te berijden is, langer dan 250 meter te maken.'¹ De jonge Pim Kiderlen uit Delfshaven, de eerste Nederlandse wielercrack die naarstig begonnen is overwinningen aaneen te rijgen, wint meerdere races, en Charley Bingham, de Utrechtse Engelsman en mede-oprichter van de bond, wordt de eerste Kampioen van de Provincie Utrecht, op de 'hoge bi', het vervaarlijke rijwiel met ultrahoog voorwiel waarop, wanneer eenmaal op gang, wordt rondgeraced alsof het niets is. Als er een jaar later op 30 augustus bij de 'Prinsessefeesten' weer wedstrijden zijn op het Vreeburg, is het provinciaal kampioenschap voor Eduard Adriaan Koch, een 17-jarige lokale student geneeskunde. Hij zal een paar jaar aardig meedraaien in het nationale wielercircuit en kan doorgaan voor de eerste Utrechtse wielrenner. De vorm van de baan zorgt deze keer voor een vrolijke noot: een voetbrug 'moet het genot der toeschouwers niet weinig hebben verhoogd: de rijders waren namelijk genoodzaakt te bukken om er heelhuids onder door te komen, wat vooral in een nummer van veertien deelnemers op hoge bicycles tot malle toneeltjes aanleiding gaf'.² Zo wordt één ding al snel duidelijk: hardrijden op een geïmproviseerde baan op dit stadsplein is niet de beste manier om wielervedstrijden te houden. Aan het eind van

Charley Bingham, mede-oprichter van de ANWB.

□ FOTO W.S. BRADSHAW & SONS | COLLECTIE ANWB

de dag was 'het tracé één hobbel-de-bobbel van vastgelopen klei'. Na 1886 wordt het Vreeburg dan ook niet meer gebruikt. En zonder baan, en vrijwel zonder wielrenners, wordt Utrecht vooralsnog geen echte wielersstad.

Plannen die sneuvelen

In 1888 verwerft de gemeente Utrecht aan de oostelijke stadsrand zowel de grond van het Hoogeland van de familie Ram als het Oudwijkerveld van Baron van Boetzelaar van Oosterhout. Niet lang hierna gaat een voorbereidingscommissie aan het werk onder leiding van mr. A.J. Labouchère, voorzitter van de Studenten Vélocipède Club van het Utrechtsch Studenten Corps, om te zien of de grond ook kan worden benut voor de aanleg van een sportterrein. Deze commissie komt in 1892 met het voorstel voor een sportcomplex van zo'n 28.000 m² op het Oudwijkerveld: 'De wielersbaan zou 500 M. en de renbaan

PROGRAMMA.

MAANDAG 30 Augustus 1886.

Ten 1,30 uur: Begin der Wedstrijden.

Programma der wedstrijden.

No. 1. **Openingswedstrijd voor Nieuwelingen (voor tweewielers).** Open voor alle rijders, die nog geen prijs behaalden. Afstand 1500 meter (6 ronden).

I. prijs: Kunstvoorwerp, ter waarde van f 20.—
II. " idem idem - 10.—
Inleggeld f 0.25.

No. II. **Internationale wedstrijd voor driewielers, met voorgift.** Afstand 2000 meter (8 ronden).

I. prijs: Voorwerp ter waarde van f 40.—
II. " " " " " 20.—
III. " " " " " 10.—
Inleggeld f 0.25.

No. III. **Groote Internationale Wedstrijd voor tweewielers.** Afstand 5000 meter (20 ronden).

I. prijs: Voorwerp ter waarde van f 100.—
II. " " " " " 40.—
III. " " " " " 15.—
Inleggeld f 1.—.

No. IV. **Wedstrijd voor drie- of meerwielers voor 2 personen.** Afstand 2000 meter (8 ronden).

I. prijs: 2 gouden medailles.
II. " 2 zilveren medailles.
III. " 2 bronzen medailles.
Inleggeld f 0.25.

No. V. **Internationale wedstrijd in het langzaam rijden (tweewielers).** Afstand 50 meter.

I. prijs: Verguld zilveren medaille.
II. " Zilveren medaille.
III. " Bronzen id.
Inleggeld f 0.25.

No. VI. **Wedstrijd voor tweewielers om het meesterschap** van Distrikt n°. VII van het Algemeen Nederlandsch Wielrijdersbond. Open alleen voor wielrijders woonachtig in de Provincie Utrecht en voor wielers zwaarder dan 15 kg. Afstand 2000 meter (8 ronden).

I. Prijs: Meesterschaps gouden medaille.
II. " Kunstvoorwerp ter waarde van f 20.—
III. " " " " " 10.—
Inleggeld f 1.—.

Programma wielervedstrijden op het Vreeburg tijdens de 'Prinsessefeesten' 30 augustus 1886.

□ DE KAMPIOEN JULI 1886 | COLLECTIE ANWB

Wielervedstrijden te Utrecht op 30 Augustus 1886.

Dit inschrijvingsbiljet, behoorlijk ingevuld, vóór 23 Augustus, 's avonds 8 uur, met het bedrag der Inleggelden of Kwitantie van den postwissel in te zenden aan den Heer W. E. BOSCH, Runnebaan, Utrecht, onder vermelding op het enveloppe „WIELERWEDSTRIJDEN.“

Geene inschrijvingen kunnen na 23 AUGUSTUS worden aangenomen.

N A A M	WOONPLAATS	F A B R I E K S N A A M	Hoogte van het Rijwiel (bij rijwiel met kettingen hier tevens op te geven de „geared“ hoogte).	Gewicht van het Rijwiel.	KLEUREN
VAN DEN	EN	VAN HET			VAN DEN
MEDEDINGER.	C L U B.	R I J W I E L.			MEDEDINGER.

* Naam, Adres, Club, Woonplaats en Kleuren van den tweeden mededinger hier op te geven.

In Nederland woonachtige mededingers moeten lid zijn van het A. N. W. B.
Op deze wedstrijden is het Wedstrijdreglement van het A. N. W. B. van toepassing.
De Inleggelden dienen als rouwgeld.
In geen geval zal het aantal prijzen meer zijn dan het aantal mededingers min een.
De Jury behoudt zich voor, indien er bij den afrit voor alle mededingers in één rij geen plaats is, eenige mededingers 3 à 5 meters achter de andere te plaatsen.
Na het betr. nummer worden de wielers der overwinnaars gewogen. De wielers mogen niet op kunstmatige wijze zwaarder gemaakt worden.
De mededingers in no. VI moeten metterwoon in de provincie Utrecht gevestigd zijn. Verblijf in de provincie gedurende den zomer alleen kwalificeert niet voor dit nummer.

Inschrijfformulier wielervedstrijden Utrecht 30 augustus 1886.

□ DE KAMPIOEN JULI 1886 | COLLECTIE ANWB

600 M. lang kunnen worden, terwijl het middenterrein wordt ingenomen door lawntennis-, voetbal- en cricketvelden. De renbaan is met lagere oppervlakte aangegeven dan de wielersbaan, zoodat de eerste, die om de laatste heen is geprojecteerd, onder water kan worden gezet en als ijsbaan gebruikt.³ Maar in november 1892 ketst het plan af in de gemeenteraad: de aan de gemeente gevraagde investering gaat te ver en druist bovendien in tegen het met Van Boetzelaer bij de aankoop overeengekomen 'bestemmingsplan' van het Oudwijkerveld als volkswandelpark - dat inderdaad in 1888 als het Wilhelminapark zal worden geopend.

Toch verdwijnt het plan van Labouchère *cum suis* niet in de prullenbak. Het wordt opgepikt door een particuliere onderneming die het als basis gebruikt voor een nieuwe variant: uitbreiding met een wielersbaan van een al bestaand tenniscomplex oostelijk van de Ridderschapsvaart aan de Biltse Straatweg. In maart 1894 begint een bijdrage in *De Kampioen* met een hartgrondig 'God-dank, eindelijk!': er zal begonnen worden met de bouw, met een verwachte opening al op 1 juni. Maar dat is te vroeg gejuicht. De militairen liggen dwars vanuit Fort De Bildt, onderdeel van de Hollandse Waterlinie: wijzend op de Kringenwet van 1853 verbiedt het Departement van Oorlog een wielersbaan op die plek, want hij zal met zijn opgehoogde bochten precies in het schootsveld liggen van hun fort.

Een baan op de Oudwijker Eng

De 'projectontwikkelaar' bezig in Utrecht-Oost is Franciscus Johannes Moerkoert, een succesvolle specialist in sierstucwerk en tuinversiering. Hij woont vanaf 1881 in een zelfontworpen villa aan de Oudwijkerlaan, die ook dient als showroom, met rotspartijen en tufstenen creaties. Hij is al sinds 1887 in overleg met de gemeente over de ontwikkeling van het gebied als hij in 1895 van de familie Vermeulen het stuk grond koopt tussen het Oudwijkerveld en de Ridderschapsvaart dat bekend staat als de Oudwijker

Eng. Het is een agrarisch gebied, met veeteelt en boomgaarden, dat loopt tot aan de Minstroom en dat in het weekend ook populair is bij wandelaars uit de stad. Moerkoert heeft een partner in de Utrechts-Duitse zakenman Wilhelm Willé, maar als die overlijdt neemt zijn weduwe Adriana Rudolph diens aandeel over. De twee partners, eerst alleen nog maar 'een particuliere onderneming' van 'een paar Utrechtsche ingezetenen', zaten al achter de gestrande plannen van het sportterrein aan de Biltse Straatweg.⁴ Ze raken met naam en toenaam bekend door toedoen van het *Algemeen Handelsblad* dat hen vermeldt als "de beide heeren F. J. Moerkoert en R. Wille", als zij in oktober 1894 hun Plan B presenteren in de vitrines van de rijwielzaak van J.J. Goettsch aan de Viestraat.⁵ De Oudwijker Eng meet ruim 8 hectare, dat is bijna drie keer zo groot als in het plan-Labouchère voor een sportterrein werd voorzien, en die ruimte wordt volledige benut. Er komt een grote wielervedstrijd op 500 meter lang, 7 meter breed, in de bochten 2,5 meter hoog, aangelegd met gewapend beton 'volgens het systeem-Monier' zoals 'voor de

beste wielervedstrijden in het buitenland gebruikelijk' is. In het middenveld komen tennisvelden. Verder is er ruimte beschikbaar voor concours hippiques, cricket, voetbal en 's winters schaatsen, en aan de zuidzijde, tegen de Minstroom, komen zwembaden apart voor dames en heren. In mei 1895, een maandje later dan gepland, komt het complex inderdaad beschikbaar. De verwachtingen zijn hoog gespannen.

De opening, mei 1895

De inwijding van de Utrechtse wielervedbaan staat op de agenda voor 19 mei 1895, maar de weersverwachting is dermate slecht dat de wedstrijden worden uitgesteld. Als het weer op de dag zelf wel blijkt mee te vallen, houden een paar aanwezige rijders voor een handvol publiek wat wedstrijdjes, maar de officiële opening volgt op Hemelvaartsdag, 23 mei. De *fine fleur* van het Nederlandse wielervedren komt erop af. Jaap Eden, tweevoudig wereldkampioen allround schaatsen en wereldkampioen baanwielervedren en dan 21 jaar, wint de openingsrace over 1 mijl. Maar daar laat hij het niet bij: later op de dag zegeviert hij ook

Jaap Eden op de wielervedbaan in het Willemspark Amsterdam, 1896.

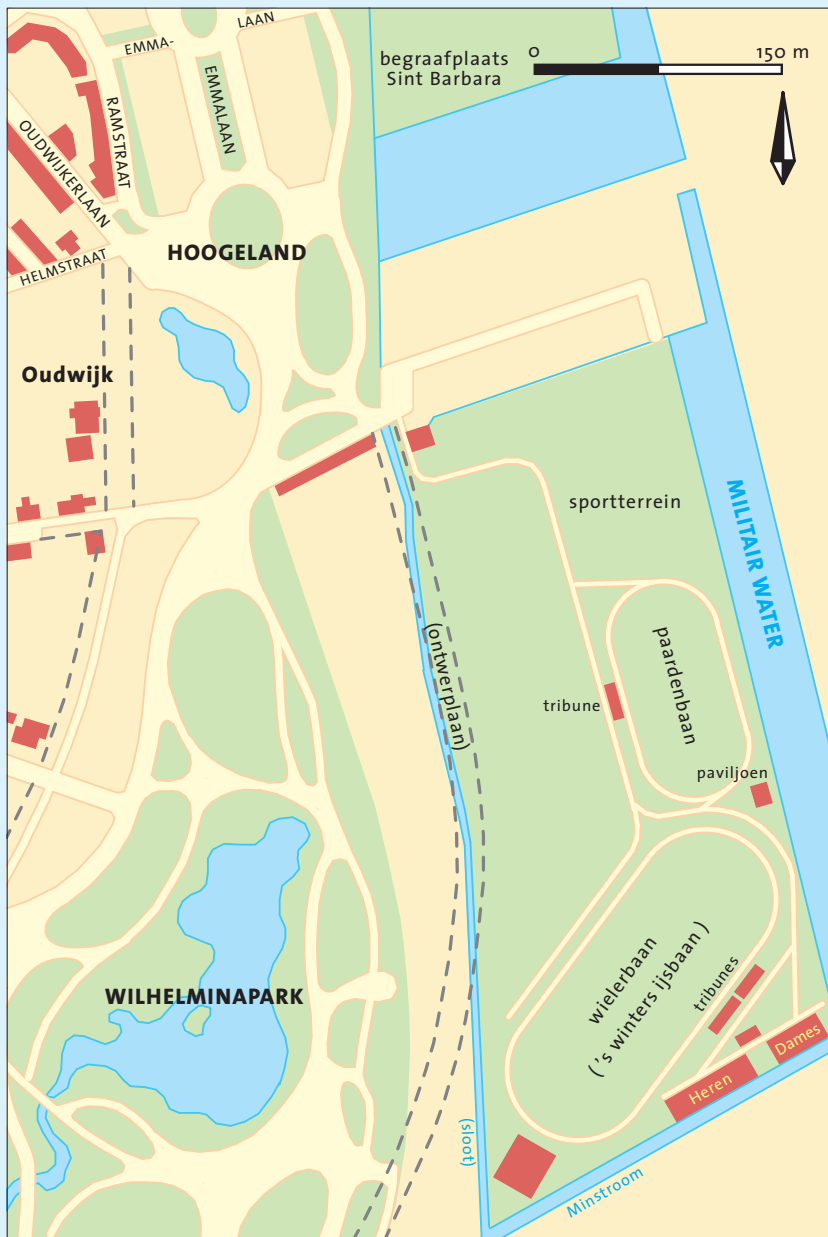
□ FOTO GERBRAND HOFFMAN | COLLECTIE STADSARCHIEF AMSTERDAM

Utrecht-Oost met rechts midden het Oudwijker Veld, in het noorden begrensd door de Ridder-schapsvaart en in het oosten door Minstroom de Oudwijker Eng. De plattegrond was in 1888 bij-lage bij een brochure over een prijsvraag voor de bebouwing van Het Hogeland en de aanleg van een openbaar park (het latere Wilhelminapark).

□ PRENT FA. L.E. BOSCH EN ZOON | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

nog eens in een race over dezelfde afstand om het Sportterreinschild, en aan het eind van de dag in een langeafstandswedstrijd over 25 kilometer om het Kampioenschap van het Sportterrein. Er wordt inmiddels geraced op *safeties* of 'veiligheids-wielers', de moderne fiets met twee even grote, kleinere wielen en een ketting-aangedreven achterwiel. Hij is vooral veilig, voor racers zowel als dagelijkse gebruikers, omdat de voeten veel dicht bij de grond komen en zo valpartijen kunnen worden vermeden. Zo'n 1200 toeschouwers op de volgepakte tribunes genieten. De volgende wedstrijden vinden plaats op 30 juni, met opnieuw een sterk rennersveld. Deze keer is de opkomende Limburgse langeafstandsspecialist Matthieu Cordang meervoudig winnaar. De 24-jarige Pieter Gerrit van Appel en de 22-jarige Johannes Pieter Smit, allebei lid van de in 1893 opgerichte

Het sportcomplex ten oosten van het Wilhelminapark naar een plattegrond van Utrecht uit 1896.

© BERT STAMKOT, CARTOGRAFISCH BUREAU MAP AMSTERDAM

vereniging De Utrechtsche Wieler Sociëteit, die de baan vaak benut, zijn de beste lokale renners. Directeur Moerkoert houdt van experimenten. Op 21 juli organiseert hij als *great attraction* 'een wedstrijd te paard, tusschen Miss Annie Wilson en den Belgischen velocipedist Bruintjes, over 2000 Meter. (De Alg. Ned. Wielrijdersbond had den leden verboden aan dezen wedstrijd deel te nemen, op straf van intrekking van hun rijbewijs). Miss Wilson reed op een haar geheel vreemd paard op een heerenzadel, gekleed in een Mexicaansch costuum, zooals

de leden van den troep van Kolonel Cody (Buffalo Bill) gewoonlijk droegen. De wielrijder kreeg een voorgift. Miss Wilson zette haar paard in galop, doch vermocht in het eerst den wielrijder niet op zijde komen. Wellicht ware haar dit ten slotte toch gelukt, toen het paard zoo diep in den drassigen bodem zonk dat het stortte, zijn berijder in zijn val medeslepende. Gelukkig had dit ongeval voor Miss Wilson geen nadeelige gevolgen, doch de wedstrijd werd natuurlijk gestaakt.⁶ Een week later geven de twee als goedmakertje op de baan een foto-

sessie en op 11 augustus in Maastricht rijden ze voluit, met Miss Wilson als winnares.

Eervol voor Moerkoert en zijn baan zijn de 'Bondsfeesten' op 10-11 augustus, een jaarlijks groot meerdags toernooi van de A.N.W.B., geldend als de Nederlandse kampioenschappen. Ze zijn de vier voorgaande jaren steeds op de fraaie bondsbaan in Arnhem gehouden, de opvolger van de al gauw tekort schietende Nijmeegse baan en de thuisbaan van Jaap Eden. Utrecht snoept de kampioenschappen nu af van die concurrentie. Jaap Eden is er natuurlijk weer bij, hij haalt de drie belangrijkste nummers binnen: de 3 mijl om het gesponsorde Eagle Sport Chocolate Shield en tweemaal de binnen het bondstoernooi traditionele wedstrijden om het Kampioenschap van het Vasteland, over 1 mijl en over 10 kilometer. De dames van de Utrechtsche Dames Safety-club, opgericht op 1 februari 1893 als een van de eerste dameswielclubs van het land, sponsort een wedstrijd over 1 kilometer met als hoofdprijs een 'eeresjerp', gewonnen door het 18-jarige Amsterdamse talent Paul Langeveld, die er ongetwijfeld bij geglunderd zal hebben.

De lokale rijders komen er te midden van dit geweld niet aan te pas, maar zij kunnen zich uitleven als laat in het seizoen, op 29 september, het Kampioenschap van de Utrechtsche Wieler Sociëteit wordt verreden: P.G. van Appel wint.

Het hoge niveau van de wedstrijden in het eerste jaar van het Utrechtsche Sportterrein kan een jaar later niet helemaal gehandhaafd worden. De bondsfeesten worden toegewezen aan een nieuwe baan in Tilburg en Jaap Eden is naar wielersport vertrokken. Toch betekent dit niet dat wat er wordt geboden, helemaal geen belang heeft, integendeel.

Professionals en dames

26 maart 1896 is een belangrijke datum in de vroege geschiedenis van de Nederlandse wielersport: op een bondsvergadering in Utrecht wordt na een jarenlange discussie het professionalisme toegela-

ten. Nederland is het laatste land in wielrennend Europa waar deze stap wordt gezet. Het betekent dat rijders hun prijzen voortaan niet alleen maar in natura (medailles, gebruiks- of kunstvoorwerpen) zullen ontvangen, maar dat degenen die zich als prof laten registreren, bij het behalen van ereplaatsen ook een geldsom mogen ontvangen.

Utrecht gebruikt de nieuwe programmaruimte om bij de eerste seizoenswedstrijden op 26 april meteen profs in de baan te brengen. Paul Langeveld uit Amsterdam, die zich blijkbaar thuis voelt in Utrecht, wordt zo de winnaar van de allereerste Nederlandse race voor professionals, over 5 kilometer; Utrechter Van Appel wordt tweede, ze verdienen respectievelijk f25,- en f20,-. Een 10 kilometer voor lokale profrijders met gangmakers op tandems en triplets in de baan wint J.P. Smit voor de Utrechtse fietsenhandelaar, en daarmee prof per definitie, A.G. Immink. In de loop van het jaar worden op de verschillende Nederlandse banen nog meer soortgelijke programmaonderdelen aangeboden, maar Utrecht had de primeur.

En dat is nog niet alles. Op 30 augustus heeft wielervereniging 'Het Stalen Ros' uit Rotterdam de wielersbaan van het Sportterrein afgehuurd voor clubwedstrijden. De meeste deelnemers rijden onder schuilnamen, zo hebben de eerste vier van de 15 kilometer namen als Erasmus, Hans, Bepie en Dikkie. In de krant wordt met nadruk op een niet-alledaags onderdeel gewezen: aan de wedstrijden 'is o.a. een nummer verbonden voor paren (1500 meter van meet). De eerste baan wordt gereden door de dames-leden, waarna de heren-leden het verder voor hun dame overnemen. De dame, wier cavalier het eerst den eindstreep passeert, wint. De prijzen bestaan uit kunstvoorwerpen.' Er gebeurt vervolgens dit: 'Het was een eigenaardig gezicht de zes dames te zien starten en allen wisten zonder ongelukken hun baantje te rijden. De heren leden brachten het er echter ongelukkig af. Twee heren die achter elkander reden, werd de eerste door den volgende in het voorwiel gere-

Pieter Gerrit van Appel (links) en Johannes Pieter Smit, de eerste succesvolle Utrechtse professionals, op de Utrechtse wielersbaan.

□ FOTO'S UIT HOGENKAMP, EEN HALVE EEUW WIELERSPORT | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

den, met het gevolg, dat beiden vielen. Met eenige schrammen liep het ongeval af.' Mede door de schuilnamen is de uitslag van dit spektakel maar moeilijk interpreteerbaar, maar dat er minstens drie dames in de baan verschenen is zeker: '1500 M. parenwedstrijd: 1 mej. E. D. met Hugo Grotius, 2 mej. M. D. met G. Van Geffen, 3 mej. M. de R. met Willy.'⁷ De A.N.W.B. is zeker niet gekant tegen dames op het rijwiel, de bond propageert het zelfs en *De Kampioen* informeert graag over het nieuwste damesmodel rijwiel en over gezondheidsaspecten. Maar wedstrijdrijden, dat is onvrouwelijke krachtpatserij, zweten, felle competitie. In België, Engeland, Frankrijk en Amerika is men minder terughoudend, daar wordt wel degelijk door dames geraced en op 17 augustus 1896 worden in Oostende de eerste dames-wereldkampioenschappen gehouden. Een aantal deelnemers van daar houdt op 30 augustus, op dezelfde dag als de Utrechtse wedstrijden, onderlinge wedstrijden op de baan van Maastricht. Het *Algemeen Handelsblad* kondigt ze aan met: 'Dit zijn de eerste wedstrijden voor dames, die in ons land zullen plaats hebben. Laat ons hopen dat

het tevens de laatste zijn.' Het zijn vooral Franse rijdsters die de zeges weggapen. Dit doet voor de A.N.W.B. de deur dicht en de bond verbiedt dergelijke 'vertooningen' in Nederland; zelfs de 'Dames-Rubriek' van het bondsblad is het er van harte mee eens. Hierna is er tot aan de Tweede Wereldoorlog in Nederland geen serieuze sprake van dames-wielrennen, en ook nog wel enige tijd daarna niet.

Een aflopende zaak

Vanaf de opening is het Sportterrein het langverbeide thuisveld van de Utrechtse cricket- en voetbalclub Hercules, er wordt meerdere keren een groot concours hippique gehouden en in juni 1896 een groots 'Ridderhofspel' als onderdeel van de viering van het 260-jarig bestaan van de universiteit, allemaal mooi, nuttig en succesvol. Maar toch: eind 1896 verschijnt er een somber bericht: 'Met het sportterrein als zoodanig schijnt het gedaan te zijn. De eigenaars gaan het als bouwterreinen exploiteeren, en in de naaste toekomst zullen er ruime, luchtige straten verrijzen op de groote vlakke, welke in den beginne zooveel wielrijders herbergde, waar de tri-

In de winter werd op het binnenterrein van de wielersbaan een ijsbaan aangelegd.

□ HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

bunes zoo gevuld waren bij de opgewekte wedstrijden.⁸ Erg rendabel zijn wielersbanen niet in Nederland, ze komen en gaan. En Moerkoert voert een plan uit dat veel lucratiever is dan wielerswedstrijden, dat hij bij de aankoop van het terrein al in gedachten moet hebben gehad: verkoop aan de gemeente voor stadsuitbreiding. Hij heeft uitstekend geanticipeerd en gespeculeerd en dient in 1897 een stratenplan in dat de gemeente goedkeurt. In afwachting van de werkzaamheden functioneert de wielersbaan nog met af en toe wedstrijden van niet erg groot belang en weinig publiek. Het Wilhelminalpark wordt geopend in 1898, vanaf 1900 begint huizenbouw op het Sportterrein, stapsgewijs van noord naar zuid, waardoor de wielersbaan het eerst verdwijnt ten gunste van de Johan Willem Frisostraat, de Frederik Hendrikstraat, de Stadhouderslaan en de Mauritsstraat. Als er een tijdelijk sportterrein wordt ingericht aan de overkant van de Minstroom, heeft dat voetbal- en cricketvelden en een paardenbaan, maar geen wielersbaan. Ook dat terrein verdwijnt bij de aanleg van het St. Anthoniusziekenhuis tussen 1908 en 1910. Utrecht moet wachten op het oude Galgenwaard, met een prachtige klassieke 400 meter betonnen wielersbaan, waar de topers menig robbertje uitvechten in sprint tot en met stayerswedstrijden achter zware motoren. Maar dat is pas vanaf 1936.

Noten

- 1 *Nieuws van den Dag* 1 september 1885.
- 2 Henri Meyer, later hoofdredacteur van *De Kampioen*, in het 'Feestnummer' van het blad in 1903, n.a.v. het 20-jarig bestaan van de A.N.W.B, geciteerd in Hogenkamp, *Halve Eeuw Wielersport*, 52.
- 3 *Het Nieuws van den Dag* 15 november 1892.
- 4 *Het Nieuws van den Dag* 29 maart 1894, *De Tijd* 30 maart 1894.
- 5 *Algemeen Handelsblad* 10 oktober 1894.
- 6 *Het Nieuws van den Dag* 23 juli 1895.
- 7 *Algemeen Handelsblad* 25 en 29 augustus 1896, *Rotterdamsch Nieuwsblad* 1 september 1896. Mogelijk gaat het om jongere zusters van Willem Deutschmann, Rotterdams graanhandelaar en eerste 'president' van het op 30 oktober 1894 opgerichte Het Stalen Ros; G. van Geffen is de 'captain' voor toertochten van de vereniging.
- 8 *Het Nieuws van den Dag* 4 september 1896.

Bronnen

- Dokkum, J.D.C. van, 'Het rijwiel en het wielrijden te Utrecht', *Maandblad Oud-Utrecht* 4 (1929) 89-91.
- Ebert, Anne-Katrin, *Radelnde Nationen. Die Geschichte des Fahrrads in Deutschland und den Niederlanden bis 1940* (Frankfurt am Main 1910).
- Fuchs, J.M. en W.J. Simons, *Voort, in 't zadel, kameraden. Honderd jaar fietsen in Nederland* (Amsterdam 1966).
- Hietink, Martine, 'Het Nederlandsch Sportterrein van F.J. Moerkoert. Stampende olifanten en dames die niet duiken', in: Marten Jan Bok e.a., *Een Eeuw Mauritsstraat 1900-1999* (Utrecht 1999); online op <http://www.mauritsstraatutrecht.nl>
- Hogenkamp, George J.H., *Een Halve Eeuw Wielersport* (Z.p. 1917).
- Nicolai, C.P.A. e.a. (samenst.), *Hercules 100 Jaar, feiten en gebeurtenissen van een 100-jarige, 1882-1982* (Baarn 1982).
- Nugteren, Bas, *De Zilveren Schaats. Een water, een wijk, een vereniging in Utrecht-Oost, 1879-1943* (Utrecht 2005).
- Zonneveld, Wim, 'De eerste Utrechtse wielrenner: Eduard Adriaan Koch (1869-1951)', www.sportgeschiedenis.nl, 1 juli 2015.
- Nederlandse kranten op www.delpher.nl.
- De Kampioen* op <https://books.google.nl/books/>